

מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות
בענייני חושן משפט

גיליון קמ"ט, תש"פ

משולחנו של הגאון
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

בצוק העתים: וירוס הקורונה והשלכותיו - ב

חצי מהסכום שאותו דרש בעלי האולם כבר שולם לו כמקדמה במעמד חתימת החוזה, אבי משפחת וייס חשב בשעת מעשה שהסכום הזה מאפשר לבעלי האולם לרכוש את מוצרי המזון לצורך הכנת תבשילי החתונה, אך בפועל החזיק בעלי האולם בסכום הזה כתשלום על שכירות האולם ודרש מבני המשפחה לשלם את היתרה בתאריך שעליו סוכם, ליל החתונה לפי התאריך המקורי.

שאלות אלו ורבות אחרות, הגיעו ומגיעות כל העת אל בית ההוראה. במאמר זה ובמאמר שאחריו אי"ה, נלבן כמה מן הסוגיות שבהן תלויה ההכרעה בשאלות אלו, כדי לתת ללומד תמונה כללית על הנושא. בכל מאמר נתמקד במספר נקודות, ולעתים ההכרעה לדינא תלויה גם בשאלות אחרות שלא היה להן מקום במסגרת היריעה האחת. נשתדל אם כן, שבסיום תהיינה היריעות חוברות אחת לאחת, לכדי תמונה ברורה אחת.

עוד זאת נבהיר: ישראל קדושים נקיים וברי-לבב ולא מוכנים ליהנות ממה שאינו מוכן להם מן השמים, גם בעתות מצוקה כמו אלו. ורוב השאלות מגיעות דווקא מצד אנשים שכלל לא נתבעו לשלם, אך מעצמם באו לברר שהכסף שבידיהם כשר וישר. בשל השעה הקשה גם מהבחינה הכלכלית, מתייחס בית ההוראה לכל השאלות כאל שאלות שבהן יש תובע ונתבע ומתייחס לחובתו של ה"נתבע" לשלם, לו יצוייר שהיה נתבע לשלם, ולא כאל שאלות שביורה-דעה, למשל, שבהן ההוראה לכתחילה לצאת ידי חובת הדעות העיקריות בפוסקים.

עיקרי הנושא בהלכה

במאמר הקודם התייחסנו לשאלות העקרוניות של ביטול עסקאות ושכירות בתים ופועלים בעקבות מקרי אונס שלא נצפו מראש. במאמר הנוכחי נתמקד בהיבט של 'מכת מדינה' שבתני הדין הנהיגו להתייחס בו להתפרצות נגיף הקורונה של שנת תש"ף.

אונס שפגע במשק כולו - מכת מדינה

הפוסקים מדגישים שכל האמור לגבי שכירות פועלים ושכירות

שפחת וייס כבר שלחה את ההזמנות לחתונת הבת הבכורה שהייתה אמורה להתקיים באולמי שירת השמחה בין חג הפורים לפסח, כשלפתע נודע שבעקבות הוראות אנשי הבריאות לא תותר התכנסות של למעלה ממניין אנשים בתאריך היעד של החתונה.

מ

ברור היה להם שאין צורך לשלוח הודעה מיוחדת לכל מקבלי ההזמנות כדי להודיע על ביטול האירוע, המעטים שישתתפו אי"ה בחתונה המצומצמת והשמחה שתיערך על גג ביתם כמעמד מניין מצומצם הם בני המשפחה הקרובים שכמובן יהיו מעודכנים מפה לאוזן כפשוטו ממש.

גם לבעל האולם אין טעם להודיע על ביטול, בעל האולם יודע היטב, סביר להניח שעוד לפנייהם שנאסר עליו לפתוח את האולם בתאריכים אלו, והוא גם לא יוכל לקבל אספקה של מוצרי אוכל לצורך הכנת החתונה. אך כדרכם של יהודים כשרים, מאחר שחתמו על הסכם לעריכת החתונה, התקשרו לבעל האולם כדי לשמוע מה בפיו בקשר לביטול האירוע.

בעל האולם, בצוק העתים, כבר התרגל לנהל את השיחות הללו: לא נעים לי, אבל מאחר וגם כך כל פרנסתי תלויה על בלי-מה, אני נאלץ לדרוש לקיים את ההסכם עד שורתו התחתונה. אמנם אני מודע לכך שלא אוכל לספק את כל השירותים הנלווים, בשל הגבלות הרשויות, אך בהסכם שעליו חתמתם נאמר במפורש שהמחיר הוא גלובלי ובתמורה להשכרת האולם לערב החתונה התחייבתם סך פלוני, כשאני מצדי מתחייב לספק גם את שירותי הקייטרינג עד מספר המנות המקובל באולם שלנו. כמובן שלא אדרוש מכם לשלם על הוצאות שלא היו לי, אבל עלות אחזקת האולם כפי שהיא מתחלקת למספר ערבי האירועים שאנחנו מקיימים בו מדי חודש, מגלמת סכום של כך וכך אלפי שקלים לערב, ומאחר שחתמנו יחד על חוזה השכירות הזה, אני עומד על כך שנעמוד בו, ולכן - עם כל הצער ואי-הנעימות - אני נאלץ להעמיד בפניכם את המציאות המרה: נגיף הקורונה פגע עמוקות גם בכיס שלכם, ואובדן האפשרות להשתמש באולם בערב החתונה, היא צרה שלכם. לי יש מספיק צרות משלי בהקשר הזה, אך את שלכם עליכם לשלם.

ענק וכילתה שטחים נרחבים באזור, או נפל הארבה על כל שדות האזור וחיסל את התבואה, שוב אי אפשר לתלות זאת במזלו הפרטי של החוכר האומלל, ולכן הלכה קבועה היא שמנכה לו בעל השדה מחכורו. דהיינו שמחשבים מחדש את דמי החכירה לפי המפתח המקורי בהתחשב בנתוני היבול החדשים, ולכן אם לפי צפי היבול המקורי היה עתיד בעלי השדה לקבל 20 אחוזים מן היבול, וכעת נותרו רק 2 טון תבואה יקבל בעלי השדה מתוכם רק 400 ק"ג תבואה.

וכתב הסמ"ע (ס"ק ג) שמדברי השולחן ערוך שמנכה לו מדמי החכירה לפי ההפסד שאירעו, מבואר שאם אכן מדובר במכת מדינה, לא נכנסים להשוואות אם ההפסד של אותה שדה היה מקביל להפסד בשאר השדות שסביבה, אלא מאחר שלא ניתן לטעון כלפיו "מזלך גרם", שניהם צריכים לשאת בהפסד ולכן פותחים את הסכם החכירה ומחשבים מחדש את הסכום שיקבל בעל השדה.

שינוי נסיבות קיצוני

מקרה אחר של תקלה שיש לה השלכה על עתידו של הסכם החכירה, נידון במשנה קודמת במסכת בבא מציעא (קג:). המשנה עוסקת במקרים שבהם חזר אדם מחברו שדה, 'בית שלחין', הזקוק להשקיה, ויבש המעיין שממנו משקים את השדה. ומחלקת בין מקרה שבו התייחס הסכם החכירה באופן כללי לחכירת בית שלחין, ובין אם התייחסו ל"בית שלחין זה".

כאשר הייתה התייחסות לבית שלחין "זה", המשמעות היא שהסכם החכירה ואחוזי הרווח של המחכיר כבולים למצבו המקורי של השדה ואפשרויות ההשקיה שלו כמות שהיו בעת החתימה על ההסכם, ולכן מנכים מתשלומי החוכר ומחשבים אותם מחדש.

ואילו כאשר החוזה לא הדגיש את בית השלחין ה"זה", די בכך שעדיין השדה הוא בית שלחין, כדי להיצמד לחוזה המקורי ואין מנכים מדמי החכירה.

הגמרא מדגישה שלא מדובר במקרה שבו התייבש מקור המים הראשי, הנהר הגדול האזורי, שממנו מגיעים המים. אילו כך היה, הייתה זו "מכת מדינה", ולא ניתן היה לומר שמזלו של החוכר גרם. לכן היינו אומרים שהתקלה היא נחלתם של שניהם והיו צריכים לחשב את דמי החכירה ו'לגלגל' חצי מההפסד אל בעלי השדה. ודין המשנה נאמר רק במקרה שבו התייבשה רק התעלה שהובילה מים מהנהר הראשי אל השדה המדובר, באופן זה אין הדבר מכת מדינה וגם אינו עילה לביטול או שינוי הסכם החכירה, שכן יוכל החוכר להתאמץ ולהוביל מים בדליים מן הנהר אל השדה וכך להשקותו.

גם כאן מבואר שבמקרה של מכת מדינה מנכים מסכום החכירה המקורי וכך פסק השולחן ערוך (סימן שכא סעיף א), ומבואר גם שכאשר ישנה אפשרות טכנית, אף אם היא כרוכה במאמץ, טורח ותחבולות, לתקן את המצב ולהמשיך לפעול לפי המתווה המקורי, אי אפשר להפחית מדמי החכירה בטענה למכת מדינה, למרות שינוי הנסיבות הקיצוני שאירע, וכך פסק הרמ"א (שם).

הסכם בקבלנות - דין אריס

כל האמור עד עתה מתייחס להסכם מסוג 'חכירה', שכפי שנתבאר הגדרת העסקה בין המחכיר לחוכר היא שהחוכר מתחייב להביא למחכיר אחוז מסוים צפוי מראש מתוך היבול השנתי, תוך הגדרה ברורה שכך וכן טון של תבואה עליו להביא לו.

בתים שלא יצאו אל הפועל מחמת אונס, שבהם בדרך כלל יד המשתכר, הפועל או בעל הדירה, על התחנתונה משום שהיה עליו להתנות כיצד יתנהלו העניינים במצבי אונס, ולא התנה. הוא רק במקרי אונס פרטיים. אך במכת מדינה - מקרי אונס שפגעו במשק כולו או בחלקים נרחבים שלו, ההתייחסות ההלכתית לביטולים משתנה, ולעתים יד הפועל תהיה על העליונה.

כאשר רשויות מדינה כלשהי מטילות עוצר צבאי על כל המדינה, עם השלכות ברורות לפעילות המשק, נחשב הדבר למכת מדינה, שכן כלל הפעילים במשק ניזוקים ממנו וביטול הפעילות נכפה על כולם בשווה.

התפרצות וירוס הקורונה (COVID-19) שפקדה את העולם בשנת תש"פ, היא ללא ספק מכת מדינה כללית על כל העולם כולו. קשרי המסחר שבין המדינות נפגעו ובמשך שבועות ארוכים שותקו לחלוטין. אנשים וסחורות לא יכלו לעבור ממקום למקום, לא כדי לספק סחורה ולא כדי להשתמש בסחורה, בשירותים או בנכסי דלא נידי שנסכרו.

גל הביטולים הביא פניות רבות אל בית ההוראה, לברר דבר הלכה בעתו. ואולם ההאטה הכלכלית שנגרמה כתוצאה משנית של שינוי סדרי העולם, גרמה לכך שלעתים בוטלו עסקאות שניתן היה לקיימן גם בתוך תרחיש האימים שנגזר על השוק, ובמקרים הללו המבטל אינו זכאי להגנה בטענת 'מכת מדינה'.

לכן חשוב העיון בסוגיות אלו של 'מכת מדינה' מפורשן עם דברי הראשונים ועד לפסיקת ההלכה, ונשתדל להעמיד דבר דבור על אופנו.

חכר שדה לפי אחוזים משוערים והתבואה נפגעה

במשנה (בבא מציעא קה:) נתבאר דינו של המקבל שדה מחברו תחת הסכם חכירה, שבו מתחייב המקבל לשלם לבעלי השדה אחוז מסוים מהיבול המשוער של השדה והיתר שלו, ובתום העונה, הגיעה להקת חגבים וחיסלה את היבול או את חלקו או פרצה שרפה ונשרפה התבואה. בדרך כלל, ההתחייבות של החוכר לשלם את כמות הפירות שעליה התחייב, היא בין אם תצמיח השדה פירות ובין אם לא תצמיח, אלא שאם הצמיחה עליו לשלם לו את הפירות מתוך השדה, ואם לא הצמיחה קונה פירות בשוק ונותן לו. אולם באופן שהשדות כולן נשתדפו או נאכלו על ידי חגבים, הדין שונה.

מאחר שמדובר בהסכם חכירה, שבו, דרך משל, היה צפי לגידולים בשיעור כולל של 10 טון תבואה בשנה, ולפי זה חישוב את דמי החכירה לכדי 2 טון תבואה ששיקפו 20 אחוזים מהיבול, אך בפועל לאחר מתקפת הארבה, או השרפה נותרו רק 2 טון תבואה.

הבעלים טוען שעליו לקבל הכל מאחר שקצבו מראש את שכרו במספרים מוחלטים ולא באחוזים, והחוכר עומד לפני שוקת שבורה.

ההלכה במקרים מעין אלו (סימן שכב) היא שאם מדובר היה במתקפת ארבה מקומית או בשרפה בשדות אלו בלבד, יכול המחכיר לומר לחוכר: מזלך גרם. מזלך גרם שתיכנס לחוזה כזה שבו החלוקה אינה נגזרת מכמות התבואה שנשאת בפועל למכירה או לשימוש אלא מהצפי המקורי, ומזלך גרם שהחלק שלך בתבואה יהיה למאכל החגבים או למאכלת האש.

ואילו אם היה הדבר מכת מדינה וכגון שהשתוללה שריפת

השדה גרם, אם כן כל זה רק כאשר שכרו הוא חלק יחסי מפירות הקרקע, שאז יש לו שייכות בקרקע. אך בהסכם מכירה, המוכר מסתלק מן הקרקע לגמרי וכולה ברשות הלוקח, ולכן נמצא שמכת המדינה פגעה רק בלוקח ולא במוכר.

הדין בביטול הזמנת אולם באונס ובמכת מדינה

במקרה שלפנינו שבו נאלצו לבטל את האירוע בשל התפשטות נגיף הקורונה, הן מחמת הוראות תקנת הציבור שהנהיגו משרדי הממשלה והן מחמת עצם סכנת ההתדבקות שבין אדם לחברו. זאת לאחר שכבר שכרו את האולם. נבוא לדון לאור האמור עד עתה: האם חייבים בעלי השמחה לשלם לבעלי האולם, ומה הדין במקרה שבו כבר שילמו לבעלי האולם מחיר מלא מראש כמקובל בימינו באולמות רבים.

אם האירוע היה מתבטל מחמת מקרה פרטי, אף אם הוא מקרה אונס, מתאים הנידון למחלוקת הפוסקים לגבי שכירות בית שנידונה במאמר הקודם ולגביה הכרעת הרמ"א והש"ך שאם עדיין לא שילם אינו חייב לשלם, ואם כבר שילם מראש לא מוציאים את השכר מהמשכיר. כך יהיה גם עם בעלי האולם. [להכרעת הש"ך (שם) יש להפחית את מה שהרוויח בכך שהאולם נשאר ריק ונקי. וכמובן שלדברי הכל לא ישלמו לו על הוצאות שלא היו לו כמו עלויות אוכל ושירותי ניקיון שלא רכש ולא סיפק].

אולם מאחר ויש להתייחס להתפרצות וירוס הקורונה כאל מכת מדינה, מאחר שהאיסור והסכנה קיימים בשווה לגבי כל אנשי העיר, תלוי הדבר במחלוקת הפוסקים:

לדעת המהר"ם פאדווא יכול מזמין האירוע לחזור בו לגמרי ולא לשלם מאומה לבעל האולם. אך לדעת הרמ"א (דרכי משה ס"ס שכ"א) אפילו לדעת מהר"ם שבגזירת השלטון שלא ללמוד עם התלמידים אפילו במכת מדינה כל הנזק הוא על בעל הבית שחייב לשלם מחיר מלא, במחכיר קרקע כיון שהקרקע נשארת בבעלות בעל הבית ניכר שהמכה הגיעה עליו, והוא סופג את מכת המדינה, ומטעם זה (חור"מ סימן שיב סעיף יז) גם בנשרף כל העיר פטור השוכר מלשלם למשכיר.

ומעתה נראה שאילו הייתה הוראת השלטון שלא לעשות חתונות דווקא באולמות, זה היה דומה לשדה שאכלה חגב ולנשרף כל העיר שהמכה פגעה בשדה בעל הבית ולא בחוכר והשוכר, ולכן בעל הבית סופג את הנזק. אך בתאריך החתונה של משפחת וייס מומחי הרפואה קבעו שאין לקיים כל אירוע מעל עשרה אנשים, ומעתה גם עצם אירוע חתונה עם למעלה מעשרה אנשים לא התאפשר, נמצאה שהמכה פגעה באירוע חתונה מצד עצמו בלי שייכות דווקא לאולם, ומעתה לדעת מהר"ם השוכר חייב תשלום כל דמי השכירות. אמנם בנתיבות (סימן שלד ס"ק א) כתב שהרמ"א (סימן שכ"א סעיף א) לא פסק כמהר"ם, ועוד כתב שנראה שגם מהר"ם פסק כן דווקא במלמד תלמידים (כפי שיתבאר במאמר הבא) אבל בשאר פועלים ההפסד הוא של הפועל, ובדומה לזה בשכירות בתים ההפסד הוא של המשכיר.

ואולם לדעת הסמ"ע (שנרחיב בדבריו א"ה במאמר הבא) במכת מדינה יש לחלוק את ההפסד בין שני הצדדים שמזל שניהם גרם בשווה, וצריכים להתחלק וישלמו בעלי השמחה רק מחצית הסכום.

לכן למעשה במקרה כזה לא יוכלו בעלי האולם לתבוע את התשלום מבעלי השמחה, שיוכלו כמובן לטעון 'קיים לך כמהר"ם פאדווא או כהנתיבות ויתר הפוסקים שאינם חייבים לשלם.

אולם ישנו סוג הסכם נוסף, ובו הפועל מוגדר כ"אריס", התחייבות זו של האריס היא קבלנית, היינו שבעל השדה מקבל את כל היבול אליו, והאריס מקבל מתוך היבול חלק מסוים, שליש או רבע מתוך מה שהשדה תוציא, בהתאם להסכם שהיה ביניהם.

במקרה כזה, דעת הרמ"א (שם) שהם חולקים את היבול שנמצא לפנייהם לפי התנאי הראשוני הבסיסי שהיה ביניהם, לפיו אחוז מסוים מהתבואה שייך לבעלי השדה והיתר של האריס, וגם הנזק מתחלק ביניהם לפי אותו מפתח חלוקה שסיכמו ביניהם מראש. כלומר, אין כאן הפסד יחסי לבעלים יותר מאשר לאריס, אלא ההפסד מתחלק ביניהם באופן יחסי בהתאם להסכם האחוזים שביניהם על חלוקת יבול השדה.

לעומת זאת, הביא הסמ"ע (סק"ה) ששיטת התוספות, הרא"ש והטור כפי שמשמע מתוך דבריהם היא שבעוד במצב שבו היה השדה יעד למתקפת ארבה או נשדף בכל אופן שהוא, שבו המקבל האריס חולק את מה שנשאר עם בעל השדה בהתאם לתנאים הראשונים ביניהם, בשונה מדינו של חוכר שמנכה את ההפסד רק מחלק הבעל הבית (סמ"ע סימן שכב סק"א).

בשונה ממנו, בשדה של בית השלחין אין הבדל בין קבלנות לחכירות, ובשניהם הפועל יכול לקזז את הנזק מחלקו של בעל הבית, ושורש דין זה העלו בעלי התוספות (ב"מ קד. ד"ה דאפשר, בתירוץ השני) בדיוקם מדברי הגמרא, שחידוש הגמרא במקרה שבו לא יבש הנהר הגדול הוא שאפשר לתבוע מהמקבל להביא מים מהנהר הגדול למרות שמראש נכנס להתחייבות זו על דעת כן שתהיה לו אספקת מים סדירה לתוך השדה. ומכך יש לנו ללמוד שכאשר יבש גם הנהר הגדול והמצב הוא מצב של "מכת מדינה", יש לו למקבל את האפשרות לטעון שאין הוא מסכים לטרוח להביא מים לשדה מנהרות רחוקים, ולא על דעת כן קיבל על עצמו את הפעלת השדה, וממילא לא יכול להיות מצב שהנזק יהיה עליו.

במצב של מכת מדינה, שני הצדדים נפגעים

כעת נשוב לדון במצבו של חוכר רגיל. הסיבה לכך שבמצב של מכת מדינה מנכים מהחכירה נעוץ כאמור בעובדה שלא ניתן לומר שהחוכר הוא זה שהפסיד הכל משום ש'מזלו גרם', שהרי עינינו הרואות שמזל המדינה כולה לקה. מסיבה זו, גם כאשר הפועל או החוכר או המשכיר היו אמורים להתנות ולא התנו, אין הם נושאים לבדן בנטל המכה הכלכלית, שכן עדיין ברור שמכת המדינה אינה נובעת ממזלו של אחד מהם אלא כל העולם לקה.

וצד נוסף יש לאותה טענה, המחכיר העמיד לרשות החוכר קרקע עם תנאים פחות טובים מאלו שסיכמו עליהם, ולכן אם היה ניתן לטעון שמזלו של החוכר גרם, ניתן היה לומר גם שבעל הבית מצדו קיים את ההסכם במלואו. אך אם מזלם של שניהם גרם, נמצא שבעל הבית לא העמיד - בשל מזלו הרע - שדה שמצדיקה את גובה דמי החכירה המקוריים, ולכן יש לחשב את דמי החכירה מחדש ולהפחית מתשלומי החוכר.

לאור זאת ביאר המהרש"ם (שו"ת מהרש"ם חלק ב סימן קצט) על פי נימוקי יוסף, את ההבדל בין דינים אלו לבין מי שמכר שדה בית השלחין, ואחר כך יבש המעיין, שהדין הוא שהקונה צריך לשלם כרגיל למרות שקיבל שדה פחות שווה, ולמרות שהייתה זו מכת מדינה, ולא יכול לדרוש שהמוכר ישא עמו בנזקים ויפחית מן המחיר לתשלום.

כי מאחר שסיבת הניכוי נעוצה בכך שגם מזלו של בעל

המזמינים בתשלום. ויפה הורו בתי הדין שגם דמי המקדמה ראוי להשיב במקרים מעין אלו.
 [כאשר אין מדובר באולם רגיל העושה לפרנסתו ועוסק למסחרו, אלא במקומות שהועידו אותם למטרות חסד וכדומה, והתברר שיש הפסד לבעלי המקום ולעוסקים בדבר, יתכן שיש מקום לנהוג בפשרה מסוימת - על פי דרכו של החתם סופר בעניין שכר לימוד - גם במקרים אלו עכ"פ לגבי תשלום המקדמה].

וזה דבר המשפט

- שכר אולם לערוך בו שמחה, ומחמת התפשטות נגיף הקורונה והוראת הרשויות שלא לערוך חתונות בהשתתפות ציבור, וסגירת אולמות השמחה לאירועים מסוג זה, יכול השוכר לחזור בו ובטלה השכירות.
- גם אם שילמו מראש את השכירות כמקובל בימינו בעת חתימת החוזה, חייבים בעלי האולם להחזיר את הכסף לבעלי השמחה, בניכוי הוצאות אם היו.
- הדברים אמורים לא רק לגבי האולם, אלא גם לגבי כל נותני השירותים, כגון שירותי מוזיקה צלמים ושאר אביזרי השמחה שהוזמנו לצורך כך ובוטלו מחמת מצב החירום. למעט מקרים בהם האירוע מתקיים באותו מועד במקום אחר ועדיין יש אותו צורך בנותני השירות הללו, כמו למשל צלמים שהוזמנו ויכולים לשמש באירוע גם אם הוא במקום חלופי, בזה ברור שאין לבטל את נותן השירות שמצב החירום לא מונע ממנו את האפשרות לתת את השירות.

- יש מקרים, כגון במקומות שמושכרים לשמחות על ידי בעלי חסד ללא מטרות רווח, שראוי במידת האפשר להתחשב ולהתפשר בסכום המקדמה, וזאת בהתאם להצעת החתם סופר לנהוג פשרה בענייני שכר לימוד, כפי שיורחב בזה בעז"ה במאמר הבא. ראוי בזמן כזה לגמול חסד זה עם זה ולאפשר לכל הצדדים לקיים את עצמם בכבוד הראוי.

כשכבר שילמו

ובמקרה שבו כבר שילמו כנהוג בימינו באולמות רבים. נחלקו הפוסקים, שלדעת ראב"ן (סימן צח) במכת מדינה מחזיר את השכר אף אם הקדים השוכר ושילם. ולדעת המחנה אפרים (שכירות סימן ז) אם כבר שילמו, אין להוציא מידי בעלי האולם ולהשיב להם.

וכתב המנחת פתים (סימן שכא) שהעיקר כדעת הראב"ן שהובא גם בקצוה"ח (סימן שכב ס"ק א) ושלא כדעת המחנה אפרים, ולהלכה יש לחייב את בעל האולם להחזיר לו את התשלום.

במקרה שלפנינו נראה להוסיף עוד טעם לחייב את בעלי האולם להשיב את התשלום המוקדם, זאת לאור דברי הנתיבות המשפט (סימן רל ס"ק א) שמתוכם עולה שבכל מקרה שבו נעשה האונס לפני שהיה אפשר להשתמש בדבר ולממש את הסכם השכירות, נחשב הדבר למקח טעות, שאנו עדים בדבר שלא על דעת כן שכרו.

ולכן מאחר שהתפרצות נגיף הקורונה והאיסור על התקהלות אירעו לפני יום החתונה, נמצא שכבר לפני מועד השכירות לא עמדה השכירות להתממש ויש לדון שהמקח בטל מעיקרו.

הנהגת החתם סופר לפשר

יש לציין, כי אמנם כבר נודעו דברי החתם סופר ב'ספר הזכרון' שכתב לזכרון עולם ממאורעות שנת תקס"ט ומלחמת צרפת בק"ק פרשבורג, שלצד העיסוק בשאלת דין התורה לגבי ביטול שכר שכיר במקרים כאלה של השבתת המשק, כתב את הנהגתו בפועל:

החתם סופר מעיד על עצמו שהוא אינו מעמיד במקרה זה את הנהגתו בפועל על דין תורה, אלא משלם לשכירים שלו את השכר בלי ניכוי, ולשואליו שאין באפשרותם לנהוג כך הוא מורה לעשות פשרה ולשלם חצי מהסכום, כדי לאזן ולנהוג בדרך היושר לאור סברות הפוסקים המנוגדות בענין זה.

דברי החתם סופר שימשו כנר לרגליהם של פוסקים רבים בבואם לעסוק במדוכה זו בנסיבות הזמן, לנסות למצוא את דרך הפשרה, בפרט במה שנוגע בשכר לימוד ובשכרם של פועלים וכיצא בזה, על כך נעמוד אי"ה בתשובה הבאה, אך ככל שהדבר נוגע להזמנת אולם וכדומה, הדעת נוטה שבצירוף העובדה שעדיין לא הגיע מועד השכירות, ולאחר מכן כאשר הגיע זמנו של האולם להיות עומד לשימושם של השוכרים כדי להשיא את ילדיהם, הרי אין לבעל האולם שום אפשרות להעמיד לפניהם את האולם כפי הזמנתם, וזאת מחמת האיסור של הרשויות שרוכץ על כל האולמות, נמצא שאין לבעל האולם מה להשכיר כדי לממש את ההסכם ביניהם, באופן כזה אין מקום לחייב את

מודעה רבה לאורייתא

ניתן להשיג את הספר 'מכתלי ביה"ד' ברכים א' וב', ובו עשרות פסקי דין נבחרים מהתוך המהדר בדיני ממונות הלכה למועשה. מוגשים בשפה ברורה השווה לכל נפש.

בטל': 1800-22-55-66

